TASAVVUF: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, yıl: 7 [2006], sayı: 16, ss. 413-416.

İMÂM-I RABBÂNÎ HAKKINDA YENİ BİR KİTAP

Necdet Tosun, *İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî: Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Görüşleri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2005, 176s.

"İmâm-ı Rabbânî" ve "Müceddid-i Elf-i Sânî" lakaplarıyla anılan Şeyh Ahmed Sirhindî 17. yüzyılda Hindistan'da yaşamıştır. O hem İslâmiyet'in kitabî bir çizgide yorumlanması ve toplumun hurâfelerden arındırılması için mücâdele eden bir "âlim", hem de tasavvuf yolunun yüksek tecrübelerine erişip edindiği bilgileri dostları ile paylaşan bir "sûfî" idi. Dönemin padişahlarının İslâmiyet'e aykırı uygulamalarına sessiz kalmayan Sirhindî hapsedilmeyi göze almış ancak ilkelerinden ve mücâdelesinden vazgeçmemişti. Bu yönleriyle o, İslâm dünyasının, özellikle Hindistan'ın 19. ve 20. yüzyıllardaki özgürlük, ilim ve ihyâ hareketlerine ilham kaynağı olmuş, ayrıca toplumun din ve tasavvuf anlayışını yenileyen (müceddid) bir rehber olarak telâkkî edilmiştir. Tasavvufî eğitim (seyr u sülûk) ve varlık (vücûd) düşüncesi konularında ortaya koyduğu yeni fikirler ve getirdiği orijinal terimler ise, tasavvuf kültürüne önemli bir katkı sağlamıştır.

Bu önemli ve renkli kişiliğinden dolayı, İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî hakkında Doğuda ve Batıda birçok eser ve makale yayınlanmıştır. Ülkemizde de Dr. Necdet Tosun'un *İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî: Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Görüşleri* ismiyle kaleme aldığı bu eser, İstanbul'da İnsan Yayınları tarafından neşredildi.

Eser, bir "Giriş" ve altı "Bölüm"den oluşmaktadır. Giriş'te İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî döneminde Hindistan'ın siyasî, dinî ve içtimaî durumu ele alınmıştır. Birinci Bölüm'de onun hayatı ve eserleri, İkinci Bölüm'de nesli ve halifeleri, Üçüncü Bölüm'de tasavvufî görüşleri, Dördüncü Bölüm'de getirdiği yenilikler, Beşinci Bölüm'de kendisine yönelik tenkitler ve savunmalar, Altıncı Bölüm'de ise Sirhindî'nin tesirleri ele alınmıştır.

Eser hazırlanırken öncelikle Sirhindî'nin kendi eserleri ile onun hakkında yazılan mûteber kaynaklar kullanılmış, yeri geldikçe yeni çalışmalardan da

yararlanılmıştır. Türkiye kütüphanelerinde bulunmayan bazı mühim eserler Hindistan ve Pakistan kütüphanelerinden temin edilmiş, konular işlenirken sistematik bir bütünlük kurulmaya özen gösterilmiştir. Sirhindî'nin tasavvufî görüşleri incelenirken "tasavvufî eğitim" ve "varlık" görüşleri ayrı ayrı ele alınmış, İbnü'l-Arabî ile örtüştüğü ve ayrıldığı konular açık bir şekilde gösterilmiştir.

Sirhindî'nin tasavvufî görüşleri eserlerinde ve farklı mektuplarında dağınık vaziyette bulunduğu için bütüncül olarak kavranması oldukça güçtür. Yazar büyük bir dikkat ve vukûf ile bu dağınık parçaları birleştirip yorumlayarak onun tasavvufî düşüncelerini sistematik bir bütünlük içinde okuyucuya sunmuştur. Ayrıca tarihte Sirhindî'ye yönelik eleştirilere ve bu eleştirilere karşı yazılan savunmalara temas ederek onun pek bilinmeyen yönlerini ortaya çıkarmıştır.

Bu yeni eserin, İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî'nin daha iyi anlaşılmasına önemli katkılar sağlayacağı muhakkaktır. (www.kitapyurdu.com'dan temin edilebilir.

Abddürrezzâk Kemâleddin b. Ebi'l-Ganâim Kâşânî, *Letâifu'l-a'lâm fî işarâtı ehli'l-ilhâm: Tasavvuf Sözlüğü*, çev.: Dr. Ekrem Demirli, İz Yayıncılık, İstanbul 2004, 614s.

Kâşânî, İbn-i Arabi geleneğine mensup önemli bir mutasavvıftır. İlhanlılar devrinde, İran'ın Kâşân bölgesinde yaşamıştır. Şeyh Nureddin Abdüssamed Natanzî'nin müridlerindendir. Çağdaşı olan Şeyh Rukneddîn Alâuddevle Simnân ile vahdet-i vücûd meselesi üzerinde tartışmalar yapmış, bu konuda aralarında yazışmalar gerçekleşmiştir. Bu iki mutasavvıf arasında karşılıklı gerçekleşen yazışmalar, Molla Cami'nin Nefâhâtü'l-Üns Min Hazarâti'l-Kuds adlı eserinde detaylı bir şekilde aktarılmaktadır. En ünlü talebelerinden birisi, ilk Osmanlı müderrisi ünvanını alan meşhûr mutassavıf Davûd el-Kayseri'dir. Kâşânî'nin başlıca eserleri şunlardır: te'vilîlâtü'l-Kur'ân, Istılâhâtu's-sûfiyye Şerhu Menâzili's-sâirîn, Şerhu Füsûsi'l-Hikem, Şerhu Mevâki'i'n-nücûm, Keşfu vücûhi'l-gur li me'ânî nazmi'd-dür, (bu eser İbn Fariz'in bir kasidesinin şerhidir.), Risâle fi'l-kazâ ve'l-kader, Risâle fi'l-fütüvve.

Herhangi bir disiplin dalına derinlemesine vukûfiyet kesbetmek ancak o dalın ıstılah ve terminolojisine hakim olmakla mümkündür. Çünkü her bir ilim, kendine mahsus kavramlar, ıstılahlar ve terminolojiler geliştirmiş ve onlara özel anlamlar yüklemişlerdir. Tasavvuf söz konusu olunca bu husus daha da önem kazanmaktadır. Bilindiği gibi Kuşeyri tasavvufun ilimler hiyerarşisinde

bir yer sahibi olabileceğini savunurken her ilmin kendi ıstılah ve deyimlerini geliştirme hakkından söz etmekte ve bu anlamda sûfilerin de kendi aralarında ıstılahlar geliştirmiş olduklarını belirtmektedir. Böylece doğuşundan itibaren tasavvufî eserlerde ıstılahlara özel bir yer verilmiş, başta Ebû İsmâil el-Herevî olmak üzere bazı yazarlar ise tasavvuf terim ve deyimleri ile ilgili müstakil eserler yazmış, bu alanda geniş bir literatür oluşmuştur.

Burada tanıtmaya çalışacağımız eser, Adürrezzâk Kâşânî'ye nisbet edilen ve özellikle İbnü'l Arabî ve öğrencisi Sadreddin Konevî ile zirvesine ulaşmış olan felsefî tasavvuf anlayışındaki terimler yönünden zengin bir deyimler ve terimler sözlüğüdür. Sözlüğü iki kısımda ele almak mümkündür. Birincisi ilk dönem tasavvuf klasiklerinde ele alınan ve tasavvufun ahlak ve züht yönüyle ilgili terimler ve deyimler; bu bölümde ki terimlere yazarın yeni bir şey katmadığı ve ilk dönem klasiklerindeki görüşleri Herevi'nin yorumuyla aktardığı anlaşılmaktadır. İkincisi vahdet-i vücûd konusu ve varlık meseleleri ile ilgili terimler ve deyimlerdir. Sözlüğü diğer sözlüklerden ayran en önemli özelliği ise ikinci kısımdaki terimler ve deyimlerdir. Bu alandaki tanımlarda eserin temelde üç kaynağı olduğu göze çarpmaktadır. Birincisi İbnü'l-Arabi, ikincisi Sadreddin Konevî, üçüncüsü ise Saidüddin Fergânî'dir. Yazar İbnü'l-Arabî'yi sıkça zikrederken diğer ikisini ise zikretmeden alıntılar yaptığı görülmektedir.

Tasavvuf Sözlüğü adıyla tercüme edilip yayınlanan eserin mütercimi, Tahran'da yayınlanmış nüsha esas olmak üzere üç nüshadan yararlanmıştır. Birincisi İran'da yayınlanmış (Letâifü'l-a'lâm fî işârâti ehli'l-ilhâm, thk. Mecid Hadizâde,Tahran,2000; ikincisi Mısır'da yayınlanmış, Letâifü'l-a'lâm fî işârâti ehli'l-ilhâm: Mu'cemu'l-mustalahâ ve^l-işârâti's-sûfiyye, thk. Said Abdulfettah, Daru'l-kütübi'l-Mısrıyye, Kahir, 1966; üçüncüsü Süleymaniye Kütüphanesi Şehit Ali Paşa, 1334 no'lu yazmadır. Bunun yanı sıra özellikle vahdet-i vücûd ile ilgili terimlerin geçtiği bölümlerde Saidüddin Fergânî'nin Müntehe'l-medârik, Sadrettin Konevî'nin eserleri ile İbnü'l Arabi'nin bazı eserlerine başvurduğunu belirtmektedir.

Sözlük Osmanlı döneminde adı bilinmeyen bir yazar tarafından eksik bir çeviriyle Türkçe'ye kazandırılmıştır. Bu çeviri üzerinde Ercan Aklan tarafından yüksek lisans çalışması yapılmış ve sözlüğün yazarı hakkındaki yararlı tartışmaları da içeren çeşitli konularla ilgili araştırma-inceleme bölümüyle birlikte Latin alfabesine aktarılmıştır. (bkz. Aklan Ercan, Letîfu'l-a'lâm fî işâreti ehl-i ilhâm adlı tasavvuf terimleri terimleri sözlüğü ve mütercimi bilinmeyen tercümesi, M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Tasavvuf Ana Bilim Dalı, İstanbul 2002)

Sözlük yaklaşık bin altı yüz elli civarında terimi içermektedir. Bu fazlalığın

önemli bir nedeni müellifin pek çok terimi avam- seçkinler-seçkinlerin seçkinleri gibi farklı düzlemlerde ele almış olmasındandır. Örneğin tövbe terimini tanımladıktan sonra, tövbeye tövbe, gerçek tövbe, kâmil kulların tövbesi, bitiş tövbesi, Muhammedî tövbe, Hz. Peygamberin tövbesi, zühde tövbe, tevekküle tövbe, ibadete tövbe, tarikata göre ibadete tövbe, hakikate göre ibadete tövbe gibi başlıklar altında incelemektedir.

Mütercim çeviride sade bir dil kullanmaya çalışmıştır. Metinde her terim genellikle "bununla şunu kast ederler" şeklinde tanımlandığını, mütercim ise bunun yerine kısaca "terimle kast edilen anlam" şeklinde zikrettiğini belirtmektedir. Sözlük orijinal metni esas alınarak Arapça harf sıralamasına göre tasnif edilmiştir. Bu durumun okuyucu için bazı güçlüklere yol açacağının farkında olduğunu, ancak terimlerin birbiriyle irtibatı ve metin içindeki sıralama dikkate alındığında böyle bir tercihin zorunlu olduğu belirtilmektedir.

Her terim müstakil olarak ele alınmış, önce terimin okunuşu, karşısında Arapça yazılışı yerleştirilmiş, altında ise terime Türkçe'de önerilen karşılık zikredilmektedir ki, bu karşılık genellikle sözlük anlamından hareketle, bazen ise serbest bir çeviriyle ve farklı bir harf karakteriyle gösterilmiştir. Ardından yazarın terimle ilgili tanım ve açıklamaları yer almaktadır.

Kısaca ifade edecek olursak, bu sözlüğün özellikle vahdet-i vücûd terminolojisi ve İbnü'l-Arabî-Konevî geleneğinde yazılmış metinler olmak üzere tasavvufî metinleri anlamada önemli katkı sağlayacaktır. Bu nedenle eseri günümüz araştırmacılarının ve okuyucusunun istifadesine sunan Dr. Ekrem Demirli Beyefendiye ve yayınlaya iz yayıncılığa teşekkür ediyoruz.

Halim GÜL *

* Dr., Öğretmen, halimgulΘhotmail.com